

בית הקברות היהודי בשכונת וולה בוורשה, רחוב אוקופובה (Okopowa)

האזכורים הראשונים לשהיית יהודים בוורשה מגיעים מתחילת המאה ה-15. חיי הקהילה התרכזו אז בסביבת רחוב ריצרסקה (Rycerska) הנוכחי, בעיר העתיקה. בשנת 1527, אחרי שאדמות מאזוביה סופחו לממלכה הפולנית, קבלה ורשה מהמלך זיגמונט הראשון את הזכות *de non tolerandis Judaeis*. במאות ה-17 וה-18 התיישבו היהודים ביישובים הסמוכים לוורשה, אשר היו בבעלות האצולה והכנסייה. בתקופת שלטונו של סטניסלב אוגוסט, חלה עלייה חדה בקצב ההגירה של האוכלוסייה היהודית אל ורשה. לקהילה הוענקה גם הזכות לשהות בפראגה. לאחר חלוקתה השלישית של פולין, העיר סופחה לפרוסיה. הרשויות החדשות ביטלו את האיסור שהוטל על היהודים להתיישב בעיר ובשנת 1799 קבלו יהודי ורשה אישור להקמת קהילה יהודית. באותה עת חיו בוורשה למעלה מ-9,000 יהודים (10% מכלל האוכלוסייה). בתקופת דוכסות ורשה הוקמו מרכזי מגורים באזורים ייצוגיים פחות של העיר (בוולה, פובישלה, פראגה, פובונזקי), אליהם היו אמורים לעבור יהודי העיר (הוראה זו נשארה בתוקף עד לשנת 1862). הקהילה היהודית בוורשה גדלה מאוד תחת השלטון הרוסי, בין היתר עקב זרימת יהודי ליטא מעומק האימפריה. כמה מאות אלפי יהודים חיו בצפיפות באזור המכונה "השכונה הצפונית", לעתים קרובות בעולם משלהם, שסמלו היה רחוב נלבקי (Nalewki). ערב מלחמת העולם הראשונה, מנתה הקהילה היהודית בוורשה 340 אלף נפש, שהיו 38% מכלל האוכלוסייה. בפולין שנולדה מחדש אחרי מלחמת העולם הראשונה, בירתה הייתה המרכז היהודי הגדול ביותר באירופה, מרכז חייהם הפוליטיים, הכלכליים והתרבותיים. למרות הגידול במספרם עד 370 אלף, ירד שיעור היהודים (שעדיין התרכזו ברובם בשכונה הצפונית) בקרב תושבי ורשה ל-29% בשנת 1938. בסתיו 1939 הפכה הקהילה היהודית למוקד של רדיפה אכזרית על ידי הכובש הגרמני. שיאה היה הקמתו של גטו ורשה באוקטובר 1940, בו נכלאו כ-400 אלף איש, רבים מהם נספו ברעב ובמחלות. בקיץ 1942 נשלחו למעלה מרבע מיליון יהודים מגטו ורשה למחנה ההשמדה בטרבלינקה. לנוכח חיסולו הסופי של הגטו באפריל 1943, פרצה בו התקוממות בהנהגת "הארגון היהודי הלוחם". לאחר דיכוי האכזרי של המרד, הרובע היהודי הוחרב עד היסוד. לאחר המלחמה, מנתה הקהילה היהודית למעלה מ-20 אלף איש, רובם המכריע עזבו את פולין בשנות הארבעים ומאוחר יותר אחרי הקמפיין האנטישמי בשנת 1968. החיים היהודיים בעיר הבירה החלו להתעורר בשנית רק בשנות השמונים של המאה ה-20. בשנת 1997 הוקמה מחדש הקהילה היהודית בוורשה.

בית הקברות היהודי בוורשה ברחוב אוקופובה 49/51, שנודע לפני המלחמה כבית העלמין ברחוב גנשיה (Gęsia), הוקם ביוזמת הקהילה היהודית בעיר בשנת 1806, כבית הקברות היהודי השלישי בוורשה. במקביל נוסדה עמותת הקבורה "חברה קדישא", על מנת לנהל את בית הקברות. המצבה העתיקה ביותר שהשתמרה בבית העלמין היא מצבתה של שרה בת אליעזר, שנפטרה בשנת 1807. בשל התשלומים הגבוהים, כבר מתחילת פעילותו היה בית העלמין מקום קבורתם של אנשים עשירים, בעוד שהעניים קברו את מתיהם בבית העלמין בפראגה. אף על פי כן, עד מהרה נעשה שטחו של בית הקברות קטן מדי. שטחו גדל בהתמדה באמצעות רכישת הקרקעות הסמוכות (1824, 1840, 1848). בשנים 1877–1878 הוקם בניין מרשים בעיצובו של אדולף שימלפפינג, ובו בית כנסת ובתי לוויות נפרדים לגברים ולנשים. אזור הקבורה חולק לחלקות נפרדות לנשים ולגברים, כמו גם חלקות המיועדות לאורתודוקסים ולרפורמים.

במהלך מלחמת העולם השנייה היה בית העלמין מקום קבורתם של אלפי אנשים שנפטרו או נרצחו בגטו ורשה. הם נקברו בקבר משותף עצום בגודלו. הגרמנים השתמשו לעיתים בבית הקברות כמקום הוצאה להורג. בניגוד לבתי עלמין אחרים, בית העלמין בוולה לא נהרס כליל על ידי הגרמנים. הם פוצצו רק את בית הלוויות ובית הכנסת. בית העלמין סבל מהרס נוסף בזמן מרד ורשה. במשך כמה עשרות שנים לאחר תום המלחמה הוזנח בית הקברות. בשנת 1973 נרשם בית הקברות במרשם האתרים לשימור והחלו להתבצע עבודות ניקיון וסידור, בין היתר על ידי קרן ניסבאום והוועדה לטיפול בבתי קברות ואתרי תרבות יהודית.

כתוצאה מתהליך ההשבה, מאז שנת 2000 שייך בית הקברות לקהילה היהודית בוורשה, והוא עדיין משמש למטרות קבורה.

כיום, בית הקברות ברחוב אוקופובה משתרע על שטח של 335,000 מ"ר והוא אחד מבתי הקברות היהודיים הגדולים ביותר בעולם. מספר הנקברים בבית העלמין מוערך ברבע מיליון בני אדם, בהם כ-100,000 קורבנות מגטו ורשה. בעקבות עבודות מחקר שנערכו בבית העלמין, זוהו למעלה מ-80,000 מצבות. בית הקברות היהודי בוולה הוא גלריה עשירה במיוחד של אמנות פולחנית. מלבד מצבות מסורתיות ואוהלים פשוטים מבחינה אדריכלית, החלו להציב בו מצבות בעלות צורות ייחודיות ובעלות ערך אמנותי גבוה.

בית הקברות היהודי ברחוב אוקופובה הוא מקום קבורתן של דמויות בולטות רבות. נמצאים כאן קבריהם של תעשיינים מוורשה (משפחות לסר, ברגסון, ואבלברג, פיאנס), מוכרי ספרים ומוציאים לאור (משפחות אורגלברנד, גלוקסברג, מורטקוביץ'), סופרים (יצחק לייב פרץ, ש. אנ־סקי), רופאים ומדענים (זיגמונט קראמשטיק, לודוויק זמנהוף, שמואל דיקשטיין), רבנים וצדיקים בולטים (גם מיישובים אחרים, למשל מזבולן (Zwoleń), וארקה (Warka), מוגיילניצה (Mogielnica), משצ'ונוב (Mszczonów), רדזימין (Radzymin) ועוד), היסטוריונים (שמעון אשכנזי, מאיר בלבן, מריאן מאלוביסט), פעילים חברתיים ופוליטיים (אדם צ'רניאקוב, מארק אדלמן), אמנים (אלכסנדר לסר, יוסף שיידינבאוטל, אסתר רחל קמינסקה). כמו כן, בבית הקברות הוקמה חלקה לחיילי הצבא הפולני, שנהרגו במהלך ההגנה על ורשה בשנת 1939. גם משתתפי מרד גטו ורשה נקברו בבית העלמין בעיר. לא רחוק מהכניסה לבית העלמין הוצבה אנדרטה לזכר הילדים קורבנות השואה, וכן אנדרטה לזכרו של יאנוש קורצ'אק.

מידע כללי

סוג האתר: בית קברות יהודי

ציר זמן: 1806

אתר מוגן: רשום ברשימת האתרים ההיסטוריים

כתובת: Warszawa ul. Okopowa 49/51

מיקום: פרוביניצה מאזוביה, מחוז ורשה

זכויות היוצרים לטקסט בבעלות המוזיאון לתולדות יהודי פולין בוורשה